

ПОШИРЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ РОЗБУДОВИ ФІНАНСОВОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ

Шведова Є.Ф.

ЗОШ № 12

к. е. н., доцент Антоненко В.М.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

м. Покровськ, Україна

Наразі доволі актуальними є питання дослідження поняття фінансової грамотності, впливу фінансів населення на розвиток економіки, необхідності розуміння населенням фінансових продуктів та послуг, виявлення негативних ознак неграмотності у сфері фінансів. Фінансова грамотність споживачів є тим фундаментом, що має підтримувати нормальне функціонування ринків капіталу та економіки в цілому.

В правовому плані фінансова система – це сукупність відносно відокремлених і водночас взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, що управляються спеціальним фінансовим апаратом. Загальна економічна теорія вирізняє трьох основних суб'єктів фінансових відносин: господарюючих суб'єктів, населення, домашні господарства (в західній термінології – хаузхолду). Фінанси використовуються широко державою, бізнесом, населенням і для контролю за процесами створення доходів та їх використання. Фінанси населення представляють собою своєрідну частину фінансової системи. Фінанси населення – сукупність економічних відносин, що виникають у процесі утворення, розподілу і використання грошових доходів, заощаджень і грошових фондів громадян та їх сімей з метою задоволення власних потреб домогосподарств. Будучи ланкою фінансової системи на рівні окремої сім'ї, вони представляють собою економічні грошові відносини щодо формування та використання фондів грошових коштів з метою забезпечення матеріальних і соціальних умов життя членів та їх відтворення. Фінанси домогосподарства не є пріоритетною ланкою фінансової системи і відіграють підпорядковану, хоча і важливу, роль в загальній сукупності фінансових відносин держави.

Фінанси населення є елементом децентралізованих фінансів. Фінанси населення мають важливе і все зростаюче значення:

- для забезпечення соціальної стабільності суспільства;
- для формування класової структури суспільства;
- як джерело поповнення бюджету (у всьому світі в бюджетах зростає частка прибуткового податку з фізичних осіб);
- як джерело інвестицій в розвиток економіки країни;
- як джерело фінансування внутрішнього боргу уряду;
- для формування страхового фонду страховиків і ін. [1; 2].

Фінанси громадян об'єктивно необхідні як інструмент вирішення протиріч між можливістю отримання доходів у різні періоди життя громадянина, випадковим характером економічних результатів в період активної діяльності і потребою в створенні сім'ї, вихованні дітей, в забезпеченні стабільності, поліпшенні соціального становища. Їх роль полягає в тому, що вони дозволяють забезпечити громадянину стабільність споживання і зберегти приналежність до певного суспільного класу при випадковому коливанні його доходів.

Фінансова грамотність – це сукупність знань і навичок, які формують правильне ставлення до особистих грошей і дозволяють середньостатистичній людині приймати вигідні для себе рішення. Поняття застосовується як по відношенню до окремого індивіда, так і для оцінки рівня розвитку суспільства. На міжнародному рівні вивченням фінансової грамотності займаються Всесвітній банк і Організація Економічного Співробітництва та Розвитку. В Україні це питання вивчають НБУ, Міністерство фінансів, а також громадські організації та ЗМІ. В поняття «фінансова грамотність» системно включаються:

- уміння раціонально витратити свої гроші. Саме раціональні витрати, а не великі заробітки визначають грамотного людини. Можна отримувати хорошу зарплату, але при цьому в кінці місяця стабільно залишатися «на бобах» і позичати гроші;
- аналіз, зіставлення своїх витрат і доходів. Планування великих витрат, постановка фінансових цілей;
- знання своїх прав і обов'язків – особливо це стосується укладення договорів;
- уміння створювати заощадження і правильно їх зберігати. Згідно зі статистичними даними, більше половини українців зберігають заощадження вдома, хоча це не зовсім вірно. Депозити і надійні інвестиції допоможуть не тільки зберегти накопичення, але і примножити;
- відповідальний підхід до придбання фінансових послуг і елементарний математичний розрахунок вигоди;
- уміння вибрати надійну фінансову установу і не стати жертвою шахраїв.

Звичайно, безграмотні люди зустрічаються в будь-якій країні світу. Саме ті, хто не розуміє, що таке фінансова грамотність і для чого вона потрібна, найчастіше потрапляють в шахрайські схеми або грузнуть у боргах.

Багато людей вважають, що вони й так все знають, бо добре вміють рахувати гроші, й нічому більше вчитися не хочуть. Фінансово неграмотних людей можна розпізнати за такими рисами: зловживають [кредитами](#), потрапляють у боргову яму, беруть участь у фінансових пірамідах, не контролюють витрату грошей, постійно живуть у борг. Найчастіше такі люди витрачають все зароблене до копійки, тому що гроші для них тільки засіб для споживання. Неправильне відношення до грошей призводить до постійних боргів та бідності.

В українців дуже низький рівень використання фінансових послуг. Цікаво, що 27 % громадян взагалі не роблять заощаджень, ті ж, які практикують заощадження, частіше відкладають їх на чорний день. Проте, через недостатню обізнаність про фінансові установи, кожен другий заощаджує вдома, при цьому щоденно втрачаючи свої кошти. Характерним є також значна недовіра до фінансових установ у кожного четвертого українця через гіркий досвід з банківськими установами щодо споживчого кредиту. При цьому, з тих, хто мав проблеми при користуванні фінансовою послугою мізерна частина відстоює свої права, подає скаргу у відповідні органи і як результат втрачає довіру до всіх фінансових установ просто через незнання. Через те, що половина українців мають тільки загальні уявлення про рівень їхніх доходів та витрат, це не дає їм можливості визначити, що відбувається з їхнім бюджетом, куди діваються гроші.

Направду, в більшості українців склалося відверто пасивне ставлення до створення власного добробуту та зовсім нерозвинута філософія «опори на власні сили». Виявляється, що 39% населення України не мають банківських рахунків. Більшість українців користуються лише базовими фінансовими послугами. Українці практично не користуються так званими інвестиційними послугами, зокрема такими фінансовими інструментами, як акції, облігації або інвестування в недержавні пенсійні чи інвестиційні фонди.

Проте понад 60% українців вважають себе фінансово грамотними, однак близько 20% з них змогли дати 5 правильних відповідей на 7 простих математичних запитань, без яких неможливо управляти власними фінансами. Кожен третій українець вважає, що купувати речі в кредит є виправданим. Все це свідчить про низький рівень фінансової грамотності населення.

Сьогодні, коли світ розвивається неймовірними темпами, бути фінансово неграмотним – ризиковано. Людина, яка не вміє розпоряджатися власними грошима, не зможе правильно розрахувати сімейний бюджет та робитиме необачні кроки, що можуть призвести її до банкрутства.

Вважаємо, що фінансова грамотність являє собою систему знань, розумінь, навичок та впевненості, які дозволяють особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин. Метою розвитку фінансової грамотності є вплив на поведінку людей, а не просто надання їм знань, розумінь та навичок.

Діяльність з підвищення фінансової грамотності охопила весь світ. Підвищення рівня фінансової грамотності необхідне як для забезпечення стабільності фінансового сектору, так і для інформування споживачів (фізичних та юридичних осіб, населення) і підвищення їхньої відповідальності. Дуже важливо забезпечити належну законодавчу та регуляторну базу, яка б підтримувала споживачів, коли вони прийматимуть фінансові рішення, спираючись на нові знання. Фінансова криза в Україні дала зрозуміти, що існує потреба у кращих стандартах розкриття інформації та реалізації фінансових послуг для споживачів. Щоб досягти фінансового успіху й бути впевненим у своїх фінансових здібностях, потрібно: витрачати завжди менше, ніж заробляти; намагатися купувати те, що дорожчає;

намагатися не купувати те, що дешевшає; у першу чергу задовольняти базові потреби; враховувати не тільки вартість речі, але й витрати на її утримання.

Варто зазначити, що вирішення проблеми на майбутнє полягає у навчанні школярів поводитися з грошима та приймати виважені фінансові рішення.

Чому саме молодь? Молодь віком від 10 до 24 років (покоління Z та покоління Альфа) є головною цільовою аудиторією. Фокус на молодь диктує нові підходи до навчання, а отже – і всієї стратегії. Саме молодь може виступати агентами змін, які навчать своїх друзів, батьків, бабусь та дідусів фінансовим знанням та навичкам, яких потребують громадяни, щоб ухвалювати виважені рішення та відповідати за свою фінансову поведінку.

Ця проблема хвилює не тільки МОНУ, цим занепокоєні освітяни у всьому світі, але вирішують її по-різному. Дамо порівняння їх підходів у різних країнах.

У Великобританії діти починають навчатися фінансовій грамотності з 7 років. Вони отримують вичерпну інформацію про особові рахунки, кредитні та дебетові картки, позики, а також вивчають основи економіки домашнього господарства. Цікаво, що курс було включено до програми з математики.

В Австралії окремого курсу з фінансової грамотності немає, але усі необхідні матеріали вдало інтегровано до програм інших предметів. Наприклад, тема енергозбереження, як однієї з основ планування сімейного бюджету, розглядається у межах курсу «Наука», що поєднує у собі одразу кілька предметів (хімію, біологію та фізику).

Фінансова грамотність для американців не просто ще один предмет, це справжній національний рух. У кожному штаті курс викладається по-різному: інколи це повноцінний предмет, деколи – факультатив, але у обох випадках він є обов'язковим. Більш того, навчатися можна навіть вдома – всі матеріали є в інтернеті, також не складно знайти цікаві онлайн-ігри, які дозволять швидко опанувати усі хитрощі ведення сімейного бюджету. [3]

Закордонні експерти вважають, що навчати людей фінансовій грамотності необхідно; більше того, впровадження відповідних уроків у школах є одним з ключових антикризових заходів. Все дуже просто. Недостатньо освічені люди беруть забагато кредитів, що не мають змоги повернути, бо зовсім не вміють розпоряджатися власними коштами. А наявність боргів, у свою чергу, знижує загальну купівельну спроможність, поступово доводячи країну до стану кризи. З огляду на це, стає зрозумілим, що насправді фінансова грамотність є дуже важливим аспектом життя людини. А відсутність необхідних знань шкодить як самій людині, так і цілій країні.

Уроки фінансової грамотності у загальноосвітніх закладах України мають за мету формування успішного фінансового майбутнього для країни в цілому. Але щоб новий предмет став корисним, треба забезпечити високий рівень його викладання. Результати проведеного в Україні спеціального пілотного проекту наразі повністю вдовольнили МОНУ, проте не зрозуміло що буде, коли курс введуть у всіх школах. Адже у кожного освітнього

закладу є своя специфіка. Поки що на ці питання однозначної відповіді немає. [4]

На наше переконання, майбутні перспективи пов'язуються з наступним.

Пріоритетним є формування знань про фінанси українського суспільства, розвиток ключових підприємницьких та фінансових компетентностей. Питання фінансової грамотності проходить наскрізною змістовою лінією через усі навчальні програми для закладів загальної середньої освіти, але забезпечити якісну фінансово-економічну освіту можливо за допомогою профільного курсу фінансової грамотності.

Підвищення фінансової грамотності учнівської молоді в Україні пов'язане сьогодні з багатьма чинниками, у тому числі з вивченням курсу «Фінансова грамотність», який має забезпечити розвиток не тільки економічного мислення, а й фінансових компетенцій і культури учнів. Важливою складовою навчання учнів основам фінансової грамотності є участь у проєктній та дослідницькій роботі. Саме ця складова навчання дозволяє забезпечити діяльнісний підхід у навчанні, формування базових економічних і фінансових компетенцій, які необхідні кожній молодій людині та мають сприяти підвищенню її конкурентоздатності на ринку праці.

Можна зробити висновок, що упровадження курсу «Фінансова грамотність» сприятиме розвитку у учнів тих навичок та вмінь, які дозволять молоді приймати обґрунтовані й зважені фінансові рішення та готуватися до дорослого життя. Адже фінансова освіченість громадян – це найперший поштовх до кращого економічного майбутнього нашої держави.

Список використаних джерел

1. Грідчіна М.В. Фінанси (теоретичні основи). URL: <https://fingal.com.ua/content/view/1110/54/1/3/>
2. Типи фінансової політики. URL: <https://studfile.net/preview/6335704/page:5/>
3. Важливість фінансової грамотності та міжнародний досвід. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=83136318&cat_id=83136317
3. Уроки фінансової грамотності: чи потрібні вони сучасним школярам? URL: <https://naurok.com.ua/post/uroki-finansovo-gramotnosti-chi-potribni-voni-suchasnim-shkolyaram>